

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה החשובה ורודפת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"
 חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 539

מסכת בבא בתרא ל' - ל"ו

בס"ד, ב' תשרי תש"ע

השבוע בגליון

- צום למי שנשבע
- ביקור אצל רופא בשבת
- אסור להכשיל את הרופא באיסור
- אדם שהשתמש ברכבו של חברו בטענה שהוא שלו?

- הבטחת שווא למורה מפורט
- יסוד חשוב בכללי התנהגותם של בני אדם
- פנייה נוספת לבית דין לאחר פסק דין, מותרת?
- האם יש להימנע משבועת אמת?

הנשבע מקיים מצווה?

דף ל/ב עביד איניש דזבין דיניה

הבטחת שווא למורה מפורט

מעשה במנהל מוסד שפיטר את אחד המורים בו לאחר שיחסיו עמו עלו על שרטון. כדי שהליך הפיטורים לא ילווה בצעקות קולניות, אשר עלולות לבייש את שני הצדדים, החליט המנהל להציע למורה הצעה מפתה שיש בה כדי להמתיק את הגלולה המרה: "המוסד ישא בכל ההוצאות הכרוכות בהעברת חפציו למקום העבודה החדש שבועדי תמצא לעצמך" אמר המנהל בחיוך רחב, ואכן המורה הסכים לעזוב את המוסד ללא הערמת קשיים מיוחדים.

חלפה עברה לה תקופה ובמשרדו של מנהל המוסד התקבלה מעטפה, ובה קבלות שונות שנשלחו על ידי המורה המפורט, המפרטות את כל ההוצאות שנגרמו לו עקב שינוי מקום מגוריו, תוך ציון חשבון הבנק שאליו יש להעביר את הסכום, כמסוכם.

המנהל לא העלה על דעתו לשלם סכום זה. "הבטחתי?", טען, "נכון. אבל מעולם לא התכוונתי לקיים את הבטחתי זו". כהוכחה לצדקת סירובו לקיים את הבטחתו ציין המנהל, שבמקומות רבים בש"ס אנו מוצאים, כי אדם המבטיח לחבירו דבר-מה שאינו סביר, עומדת לצידו טענת "משטה הייתי בך". מאחר שאין המעבידים נוהגים לשלם לעובדיהם המפורטרים את הוצאות העתקת מקומות מגוריהם, אין לכפות על המוסד הוצאה מיותרת זו. אך הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שבפניו הובא נידון זה (ח"ו"מ, חלק א; סימן ל"ז), דחה על הסף את טענת מנהל המוסד, זאת, על פי דברי סוגייתנו, כלהלן.

גמרתנו מספרת על שמעון שרכש קרקע מלוי. למחרת בא ראובן ותבע משמעון לסלק את ידיו מקרקע זו בטענה, ש"קרקע זו שרכשת מלוי, מעולם לא היתה שלו. הוא גזל אותה ממני, ולפיכך, עליך להשיבה לי לאלתר". שמעון ענה לראובן: אין אמת בטענתך, מאחר שאתה עצמך ביקשת ממני אמש לרכוש קרקע זו עבורך מלוי, ואילו הקרקע היתה שלך לא היתה מוכן להוציא ממון לרכישתה, אלא היתה תובעה בדין מן הגזלן שנטלה ממנך. אולם רבא פסק שהצדק עם ראובן, משום שלעיתים, אדם עשוי לשלם ממון כדי להמנע ממריבות, ממחלוקות ומדיונים משפטיים מייגעים, ולפיכך, בכוונתו של ראובן לקנות את הקרקע מלוי, אין כדי להוכיח כי קרקע זו אינה שלו.

יסוד חשוב בכללי התנהגותם של בני אדם: מעתה, אומר בעל "אגרות משה", גמרא זו ממלמדתנו יסוד חשוב בכללי התנהגותם של בני אנוש, אשר במקרים מסויימים מוכנים לשלם ממון גם כאשר אין חובתם לעשות כן. לפיכך, למרות שמנהל המוסד התחייב לשלם למורה

דבר העורך

עד שיכלו נשמות שבגוף

שנה נוספת חולפת ועוברת לה, ושנה חדשה בפתח. תקופה זו נושאת עמה תזכורת מוחשית, כי הזמן חולף עם הזמן. כל אדם חש זאת באופן שונה, לפי גילו, ובהתאם למצבו וליתר הגורמים המשפיעים על הלך רוחו. בימים אלו רוח אלוקים מנשבת על פני הארץ ומהדהדת באזני הבריות: "דע מאין באת ולאן אתה הולך".

באמתחנתנו שמורה רשימה שנכתבה בכשרון רב על ידי אחד מרבני בית מדרשנו.

על גדות נהר התמוזה, לא הרחק מארמון ווסטמינסטר וה"ביג בן" הלונדוני המפורסם, ניצב גלגל ענק הצופה על פני לונדון הבירה. גבהו של גלגל אדיר ממדים זה, שהורם אל-על לפני שנים ספורות, כגובה בניין בן חמישים קומות. עשרות חדרי זכוכית גדולים ומרווחים, הקבועים בגלגל העצום, משמשים את התיירים העולים עליו כדי להשקיף ממנו על פני לונדון רבתני.

אלו הרוצים להנשא למרומים עם הגלגל, מתבקשים להצטרף לתור הארוך שבו אין עומדים. התור מתקדם כל הזמן. הגלגל אינו עוצר לעולם. כל העת הוא סובב באיטיות ובתוך כך מתיישבים האנשים בחדרי הזכוכית, עובדי המתקן נועלים את הדלת עליהם והם ממשיכים בסיבוב במעלה הגלגל הענק. **אט** אט סובב הגלגל. מנוע רב עוצמה פועל באיטיות אך בהתמדה. טיפין טיפין, מארבע רוחות השמים, נגלית לונדון העיר לעיני התיירים המשתאים, על כל נפלאותיה, אתריה ושווקיה. בכל תא ממוקם מדרוך מקצועי המנדב הסברים מפורטים תוך התאמתם לקריאות ההתפעלות של התיירים שעולים ועולים עד לפסגת הגלגל, משם רואים, כך נדמה, את כל היקום...

עילוי נשמה

הר"ד **פעסל רעכל וורנר** ע"ה
 ב"ר אברהם יעקב ז"ל
 נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ז
תנצב"ה
 הונצח ע"י משפחת וורנר שיחיו-אנטוורפן

עילוי נשמה

הר"ד **שמואל שמעלקא וסרמן** ז"ל
 ב"ר יחיאל ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשל"ז
 ומרת **חיה העניא וסרמן** ע"ה
 ב"ר מנחם מאנעס ז"ל נלב"ע כ"ד באלול תשס"א
תנצב"ה
 הונצחו ע"י ידידינו הר"ד **יעקב וינרוט** ומשפ' שיחיו

עילוי נשמה

הר"ד **אהרון פרנץ** ז"ל
 ב"ר יוסף זאב ז"ל
 נלב"ע עש"ק ז' בתשרי תש"ם
תנצב"ה
 הונצח ע"י בנו ד"ר **יוסף פרנץ** והמשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ד **יוסף וולף** ז"ל ב"ר ברוך מנחם מנדל הי"ד
 נלב"ע מוצאי יום הכיפורים תשס"ד **תנצב"ה**
 הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

סכומים שאין נוהג לשלמם במקומות עבודה אחרים, אולם מאחר שכוונתו היתה למנוע על ידי כך בושות ואי נעימויות, ודאי כוונתו היתה רצינית, ועליו לעמוד בדבירו [התחייבות זו חלה גם ללא מעשה קניין, משום שעזיבת המורה ללא תביעות נגד המנהל, נחשבת כמעשה שעשה עבורו, שיש לשלם עליו את המסוכס ביניהם, עיי"ש].

דף לב/א דכולי עלמא לא חיישין לזילותא דבי דינא פנייה נוספת לבית דין לאחר פסק דין, מותרת?

לא מעט אנשים מוצאים את עצמם ניצבים בפני בית דין, כדי שיפסוק במחלוקת שהתגלעה בינם לבין אחרים בנושאים ממוניים. לאחר שבית הדין פוסק את דינו, אין רשות לאחד הצדדים לערער על כך ולדרוש דיון מחודש באותו נושא בפני אותו בית דין או בפני בית דין אחר (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ז' הלכה ב', "שולחן ערוך" חו"מ סימן כ"ב), שהרי בעלי הדין מקבלים על עצמם מראש לקיים את פסק הדין. אולם מה יהא הדין כאשר שני בעלי הדין חשים כי מוטב היה לו יפנו לבית דין נוסף שידון בעניינם פעם נוספת. דוגמה זו שכיחה כאשר כל אחד מהם חש כי בית דין אחר, שישקול שוב את הנידון, יפסוק לטובתו. הרשאים לעשות כן? ואם כן, באיזה אופן? על כך ועוד במאמר שלפנינו.

ראש וראשון לפוסקים המתייחסים לנושא זה, הוא הרא"ש אשר כתב (שו"ת, כלל נ"ו, סימן ח'): "ומי שקיבל עליו דין אחד ונגמר הדין, אין יכולין לחזור בהם, אף על פי ששניהם מתרצים בכך. נאם הכותב, אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל". בפסקו זה של הרא"ש התקשו רבים, ביניהם בעל ה"בית יוסף" (חו"מ, סימן כ"ב) שתמה: "ודבר תימה הוא אם שני הבעלי דינים מתרצים מי יעכב על ידם?".

אכן הרמ"א (ב"דרכי משה" שם), הש"ך (שם), ופוסקים נוספים, סוברים שאין כוונת הרא"ש לשלול מבעלי הדין את האפשרות לפנות לבית דין נוסף שידון שנית בעניינם, אלא כוונתו היא כי באפשרותם למחול האחד לרעהו על החובות הממוניים, אשר נוצרו בעקבות פסק הדין שניתן בעניינם על ידי בית הדין הראשון, אך עליהם לדעת, כי אין בכח החלטתם זו לבטל את פסק הדין של בית הדין הראשון [לעובדה זו, הנראית שולית לכאורה, שאין בסמכות בעלי הדין לבטל את פסק הדין, השלכות מרחיקות לכת, ואחת העיקריות מהן היא, שבעלי הדין אינם רשאים לחזור בהם מעובדות שהודו בהן בפני בית הדין הקודם. שכן, ביטול פסק הדין הקודם גם גורר בעקבותיו את ביטול כל ההליכים שנלוו אליו, כולל את הודאות הצדדים (תומים, ס"ק ה'). אולם, מאחר שפסק הדין הראשון אינו בטל, על בית הדין השני להתבסס על הנתונים שהונחו בפני בית הדין הקודם, לחקור ולהעמיק בנידון ולבדוק אם אפשר לשנות את פסק הדין (עיי' נפק"מ נוספת בש"ך, שם, ס"ק ח').]

אולם לדעת "בית יוסף" והב"ח (חו"מ, סימן כ"ב), אכן כוונת הרא"ש היא, שבכל מקרה אסור לבעלי הדין לפנות לבית דין נוסף. שכן, חובה על בעלי הדין לשמור על כבוד הדיינים, ופנייה לבית דין נוסף באותו נושא, עלולה לגרום זלזול במעמדם ובסמכותם ההלכתית.

אמנם לא בכל מקרה מהווה דיון נוסף בנושא אשר כבר נפסק סופית בבית הדין, זלזול בכבוד הדיינים, כפי שאנו מוצאים בסוגייתנו בה מסופר על אדם אשר מעמדו ההלכתי עבר תהפוכות וגלגולים רבים. תחילה הוחזק לכהן. לאחר שיצאה שמועה שאין הוא כהן, הוא נפסל לכהונה. לאחר מכן, בא עד אחד וטען שהוא כהן, ואחריו הופיעו שני עדים שהעידו שאינו כהן, ועל פי עדות זו הכריע בית הדין שהוא פסול לכהונה. לאחר הכרעה זו, הופיע עד נוסף, שביקש להצטרף אל העד הבודד שטען כי הוא כהן. גמרתנו דנה, שמא אין לקבלו לעדות, משום החשש ל"זילותא דבי דינא", היינו, "שמא ילגלגו הבריות על בית דין, על שסותרין את דיניהם ודמי לחוכא ואיטלולא" (רשב"ם, לא/ב, ד"ה "לזילותא"). אולם, מסקנת הגמרא היא, כי על בית הדין לשוב ולדון בייחוסו של אדם זה [עיי' בריטב"א, כתובות, כו/ב, המסביר כי הספק בסוגייתנו נובע מכך, שההכרעה במקרה זה צריכה להתבסס על העדר ידיעה, ומשום כך יש מקום להעמיד אותו על חזקתו הקודמת, מאחר שאין בית הדין מצווה לסתור את דינו ולהעמידו על חזקה אחרת ללא הכרעה ברורה. אולם, כאשר באים עדים בפני בית הדין, יש להכריע את הדין על פיהם בלבד].

את ההבדל בין המקרים מבאר הב"ח (שם), שכאשר מופיע עד חדש בפני בית הדין, או כאשר מתגלה לדיינים עובדה חדשה, אשר לא נודעה להם בטרם פסקו את הדין, אין חידוש הדין בנושא מהווה זלזול במעמדם. שכן, גם אם כעת הם יפכו את פסק דינם הקודם, הכל ידעו שאין הדבר נובע מטעות שהשתרבה לפסק הדין הראשון, כי אם מגילוי עובדות חדשות, אשר שינו את פני הדברים באופן מהותי [עיי' ב"ערוך השולחן", חו"מ שם, שנוקט כדעת רוב האחרונים, המבארים את דברי הרא"ש כ"דרכי משה" והש"ך].

דף לב/ב רבא בר שרשום נפיק עליה קלא

האם יש להימנע משבועת אמת?

סוגייתנו מספרת שרבא בר שרשום חיפש תחבולות כדי להימנע מהגשת תביעה נגד יתומים אשר אביהם התחייב לו ממון, משום שכל תביעה נגד יתומים מחייבת את התובע להישבע כדי לאמת את דבריו, מאחר שהיתומים אינם מתמצאים בעסקי אביהם, ורבא העדיף להימנע משבועה (תוספות, לג/א, ד"ה "אמור רבנן"). ממעשהו של רבא אנו למדים, שרצוי לאדם למנוע עצמו גם משבועת

אט אט סובב הגלגל. מנוע רב עוצמה פועל באיטיות אך בהתמדה. טיפין טיפין נעלמת לונדון העיר מעיני התיירים. הנוף מתכסה באיטיות בגגות הבתים ובצריחי המגדלים הסמוכים, יורד ויורד ויורד... עד תחתית הגלגל למטה למטה... הדלת נפתחת, הגלגל אינו פוסק מהילוכו, הקבוצה הישנה נפלטת החוצה וקבוצה חדשה באה במקומה, וחוזר חלילה... בדרכם החוצה מן האתר, מוצגות לפני התיירים תמונותיהם, שצולמו אך רגע קט לפני שעלו אל הגלגל. עד שהושלם הסיבוב, כבר הוכנו התמונות.

★ ★ ★

אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף (יבמות סב/א).

נשמות נשמות עומדות בתור ההיוולד לעולמנו. קבוצות קבוצות, זורות זורות... נכנסים הם לעולמנו. כשבאים, אין רואים עדיין כמעט, אבל עם השנים עולים ועולים, רואים ויכולים יותר... בן עשרים לרדוף, בן שלושים לכח, בן ארבעים לבינה... ולאחר מכן מתחילים לרדת, לזקנה, לשיבה ולגבורות היכולות מתמעטות והולכות, הראות נחלשת... כבר אי אפשר כמעט לתקן, והאדם נפצל החוצה... העולם ממשיך להתגלגל, הוא אינו נעצר בשבילו. אחרים באים תחתיו וחוזר חלילה...

בדרך החוצה מראים לאדם את תמונתו. כך היית נראה, כך עשית, כך פעלת, כך הספקת ו... כך יכול היית להספיק.

מן הסתם, עצוב מאד לקרוא מאמר זה בתום סיבובו של הגלגל. חיינו ביותר לקרוא מאמר זה, כאשר העולם עדיין פרוש מתחתך. חטוף ואכול, עוד שיעור תורה, עוד מעשה טוב, כי לכך נוצרת שנה טובה, כתיבה וחתימה טובה.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף לא/א זה אומר שֶׁל אבותי שֶׁל

שנינו במסכת שבת (פ"א מ"א): "העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית" וכו'. בכל משנה זו מוזכר "עני" ו"בעל בית" הידוע, כמודגש במעלה. ברם, במשפט הבא נאמר: "פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני". מה נשתנה "עני" זה מכל "העני" במשנה זו? מדוע לא נאמר "לתוך ידו של העני"?

הדבר יובן, אם נקדים להסביר את תהליך לידתה של המלית "שֶׁל". לעומת הצורה הקצרה "שֶׁלִי" (המופיעה כבר בשלהי לשון המקרא: "כִּרְמֵי שְׁלִי לְפָנָי"; שיר השירים ת, יב) נאמר בבראשית (מו, ו) "אֲשֶׁר לִי", ופירוש שתי צורות אלה זהה: מה שבבעלותי, מה ששייך לי. כיוצא בדבר, לעומת "שֶׁלְךָ" שבלשון המשנה (כגון "שלי - שלך"; אבות פ"ה מ"י) נאמר בבראשית (לג, ט) "הֲיֵי לְךָ אֲשֶׁר לְךָ". מגילת שיר השירים פותחת בצורה הארוכה "שיר השירים אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה" (א, א), אך בהמשך (ג, ז) מוצאים את הצורה הקצרה "הִנֵּה מִסְתַּוֵּשֶׁלְשִׁלְמֹה".

בלשון חז"ל חדל השימוש במילה "אֲשֶׁר" (למעט שיבוצים מקראיים, כדוגמת משנת פאה פ"ב מ"ב "וכל הקרים אֲשֶׁר בְּמַעְדָּר יִעָדְרוּ" ע"פ ישעיהו ז, כה), ועל כן נמצא בלשונם רק את הצורות הקצרות. וכשם שבלשון המקרא המלית "שֶׁל" מצטרפת למלה הבאה, ואינה עומדת בפני עצמה, כך אנו מוצאים בכתבי יד של המשנה והתלמוד, וכך יש נוהגים עד היום בקריאתם

אמת, שהרי ברור שרבא דובר אמת היה ואף על פי כן נמנע מן השבועה (שו"ת "שערי דעה", חלק א; סימן ק"צ). ואכן, כתב ה"שולחן ערוך" (או"ח, סימן קנ"ו, סעיף א'), "ויזהר מלישבע, אפילו באמת."

הנשבע מקיים מצווה? כאשר אנו עוסקים בנושא זה, מן הראוי לציין את המחלוקת היסודית בין הרמב"ם לרמב"ן לגבי שבועה. לדעת הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות, שם), אדם הנשבע אינו מקיים מצווה, אלא שאמרה תורה, כי רשאי אדם להשבע בשמו של הקב"ה כדי להוכיח את צדקתו, ובתנאי שיהא ירא שמים, קורא ושונה בתורה ומהנה תלמידי חכמים מנכסיו. לעומת זאת, כתב הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע ז'): "השבועה בעת הצורך מצווה בה והיא מצות עשה". במשנה תורה אף הוסיף הרמב"ם וכתב (הלכות שבועות, פרק י"א, הלכה א'): "השבועה בשמו הגדול והקדוש מדרכי העבודה היא וקדושו גדול הוא להשבע בשמו".

האם לדעת הרמב"ם, שהנשבע מקיים מצוות עשה, אין כל הגבלה על שבועות, ואדרבה, כל המרבה להשבע זוכה במצוות נוספות? כמובן שלא, ודבריו אמורים אך ורק במקרים אשר בהם קיים צורך גדול להשבע (עיי' לבוש, או"ח, סימן קנ"ו, ובשו"ת "שואל ומשיב", מהדו"ג, חלק ב', סימן כ"ט). עם זאת, מבאר ה"חינוך" (מצוה תל"ה) בדעת הרמב"ם, כי כאשר יש צורך להשבע, **אסור להמנע מכך**, והנמנע מבטל מצוות עשה. אמנם יש מן האחרונים ("מנחת קנאות" ו"לב שמח" שם) המפרשים בדעת הרמב"ם כי לכתחילה **ראוי שלא להשבע כלל**, ומכל מקום, אדם שמתקוף הנסיבות נאלץ להשבע, מקיים מצוות עשה בכך שנשבע בשמו של הקב"ה ולא בדבר אחר חלילה.

פשרת שליש למחוייב שבועה: הגאון רבי בנימין אריה וייס זצ"ל (אב"ד צירנוביץ, בספרו שו"ת "אבן יקרה", חו"מ, סימן ו') כותב, שכיום, מנהג ישראל למצוא כל תחבולה אפשרית שלא להישבע, אפילו אם השבועה אמת היא. בדבריו הוא מציין את אחת מתקנות ועד ארבע ארצות, כי כאשר בית הדין נוכח לדעת שהדין בנושא שלפניו יוביל את אחד מבעלי הדין להשבע, עליו להציע פשרה לבעלי הדין, באופן שהשבועה תימנע והתובע יוותר על שליש מסכום התיביעה.

מדוע דווקא שליש? מבאר בעל "אבן יקרה", כי תקנה זו נתקנה לפי דעת הרמב"ם הסובר, שהנשבע מקיים מצוות עשה בכך שמקדש שם שמים. מאידך גיסא, המבכר להימנע משבועה, מחמת היראה מהזכרת שמו של הקב"ה, מקדש את שמו יתברך בדרגה גבוהה יותר. מעתה, הן הנשבע והן הנמנע משבועה מקדשים את ה', אלא שהנמנע זוכה במצווה מהודרת יותר. ומאחר שמצווה להוסיף עד שליש משווי המצווה כדי להדר בה (בבא קמא, ט/ב), קבע ועד ארבע ארצות שיעור זה כראוי לפשרה.

שותף שבחר לשלם ולא להישבע: הגאון בעל "שואל ומשיב" (שו"ת, חלק ב', סימן פ"ח, וכעין זאת בשו"ת "רב פעלים", חלק ב', חו"מ, סימן ו', עיי"ש) אף קבע, כי על שותף לשאת בהוצאות ממוניות שנגרמו לעסק עקב הימנעותו של השותף השני משבועה, משום שכל המשתתפים בעסק נותנים דעתם לכך, שחסרון ממון הנובע עקב הימנעות אחד מהם משבועה, דינו ככל נזק שבא מחמת העסק המשותף.

צום למי שנשבע: הגאון רבי יוסף פלאג'י (בנו של הגאון הנודע רבי חיים פלאג'י, בספרו "יפה ללב", או"ח, שם, אות ג') כותב, שלדעת רוב מוחלט של הראשונים הסוברים כדעת הרמב"ן, ראוי שלא להישבע כלל, והוא אף מציין בשם ה"עיר מקלט", כי הנזקק להשבע, ראוי שכל ימי חייו יצום באותו יום אשר בו הוא נשבע! (שם, חלק ד', חו"מ, סימן פ"ז, ס"ק ו').

דף לג/ב אין חטפי ודידי חטפי
ביקור אצל רופא בשבת

הפוסקים דנים על אודות אדם אשר ביום השבת חש מיחושים שונים המעוררים בו מחשבות נוגות לגבי מצב בריאותו, אך אין במצבו משום פיקוח נפש, והוא מבקש להבדק אצל רופא בעצם יום השבת. לעיתים, יכול אותו אדם לגשת בשבת לרופא שומר תורה ומצוות שיאבחנו באופן כללי. אולם, מה יעשה אדם, שבאפשרותו לפנות רק לרופא שאינו שומר תורה ומצוות, אשר בוודאי יבצע פעולות הכרוכות בחילול שבת אך ורק עקב ביקורו של אותו חולה, ואשר אינן חיוניות לצורך הבדיקה, כגון, רישום פרטים האישיים, העלאת אור בחדר הקבלה וכדומה?

אסור להכשיל את הרופא באיסור: פוסקים רבים (הגאון רבי משה ירושלמיסקי בספרו "ברכת משה", קונטרס התשובות, סימן כ"א, וכן הגאון רד"מ מייזליש זצ"ל בספרו שו"ת "בנין דוד", סימן מ"ב) סבורים שבמקרה כגון זה, על החולה להימנע מפנייה אל רופא זה, אף על פי שחילול השבת נעשה מרצונו של הרופא בלבד, משום שבכך הוא מכשילו, והחולה עובר על איסור (ויקרא יט/ד) "ולפני עור לא תתן מכשול", לפיו אין לאדם לגרום שחבירו יעבור על איסור, גם אם חבירו חפץ לעבור על האיסור. לדעתם, על החולה לבקש מהרופא להימנע מכל פעולה שיש בה איסור, ואם הרופא לא יענה לבקשתו, עליו להפסיק לשתף עמו פעולה (עיי' "שמירת שבת בהלכתה", פ"מ, סימן ח', ס"ק כ"ז). אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סימן ז', ובח"ב סימן ל"ח) חולק על דבריהם, תוך שהוא מסתמך על סוגייתנו, כלהלן.

ובתפילות: "איזהו מקומן של זבובים?", "להדליק נר של חנוכה", "זה (שיר) שבח של יום השביעי", "ברוך (...) שפטרנו מעונש של זבובים", "רבונו של עולם". בשלב מאוחר התפילה "ש"ל" ונהייתה מליט עצמאית (ואת האות ל', חסרת הניקוד, מבטאים ללא דגש וללא תנועה), כגון: "בית דינו של שלמה" (מכות כג, ב), וכמו הציטוט מסוגייתנו: "זה אומר של אבותי" (בבא בתרא לא, א), "זרעו של אברהם אבינו" (להלן ס, ב). במקרים אלו לא יצרה עמידתה העצמאית של המליט "ש"ל" כל בעיה. המבוכה הכרוכה בתהליך הפרדת "ש"ל" מן המלה הבאה היא כיצד לנהוג באותם מקרים (שבהם יתכן שהמלה הבאה צריכה להיות מיוחדת, וה' היידוע מובלעת בל' השימוש, כגון במשנה הנ"ל בשבת: צירוף המלים המקורי במשנה "ידו של עני" (כך מופיע בכתב יד קאופמן) הופרד בדפוסים ל"ידו של עני", במקום "ידו של עני" (ניקוד ל' השימוש מלמד שהוא כולל בתוכו את היידוע), וכך נוצר חוסר העקביות האמור. מעתה נבין גם מדוע בכל מקום במשנה שהוזכר כינוי של חג הסוכות לאחר המליט "ש"ל", הוא מופיע ללא ה' היידוע: "ש"ל חג", אף על פי שבכל מקום אחר שמופיע כינוי זה הוא מידוע: "החג". בעת פירוק "ש"ל חג" לשתי מלים נקטו המדפיסים ב"גזירה" בלבד. אמנם, מדפיסים אחרים הבינו שיש להוסיף כעת את ה' היידוע, שהיתה גנוזה ורמוזה בניקוד ל' השימוש: "ש"ל חג" ו"ש"ל חג".
להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב.ב. דוא"ר u-frank@neto.bezeqint.net

פנינים

דף לד/ב וכל דאליים גבר
מסירות נפש משתלמת
בסוגייתנו מבואר, כי כאשר שני אנשים מתעצמים בנייהם על אודות בעלות על ספינה ולכל אחד מהם ראיות שוות לאלו של זולתו - "כל דאליים גבר". הרא"ש מבאר: "מי שהדין עמו ימסור נפשו להעמיד שלו בידו".
הגאון רבי נתן גשטטנר שליט"א מבאר יפה לפי גמרתנו את הנושא הבא.
הכתוב (דברים לד/ב) מספיד את משה רבינו ע"ה: "ולכל היד החזקה... אשר עשה משה". רש"י מפרש שכוונת התורה לשבח את משה רבינו, "שקיבל את התורה בלוחות, בידיו".
מה מהותו של שבח זה? מבאר המהר"ל ("גור אריה" שם) על פי דברי הירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) האומר, שכאשר חטאו ישראל בעגל, משה רבינו אחז טפחיים מהלוחות, והקב"ה גם הוא אחז טפחיים מהלוחות, וטפחיים נותרו באמצע. כיון שחטאו ישראל "ביקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברתו ידו של משה וחטפן ממנו". לפיכך, אומר המהר"ל, משבחת התורה את משה רבינו על "היד החזקה", שהתאמץ בהחזקת הלוחות. הגר"ן גשטטנר שליט"א מטעים את הדברים, כי התורה הקדושה אינה ניתנת לחלוקה, כנאמר (תהילים ט"ו) "תורת ה' תמימה משיבת נפש". היינו, תורתנו משיבת נפש אך ורק כאשר היא תמימה ושלמה. לפיכך, לא היתה אפשרות להלוחות ייחצו בכיכול בין הקב"ה למשה, אלא אחת דינם, להישאר בידי אחד מהם בלבד.
על כך משבחת התורה את משה רבינו, שבזכות מסירות נפשו להתאמץ וליתול לידיו את הלוחות זכינו בתורת משה ("להורות נתן" עה"ת ח"ה עמ' רי"ב).

דף לה/א שודא דדייני

פקחותו של רבינו סעדיה גאון

בסוגייתנו מבואר, כי כאשר אירע שאדם נתן שני טטרות זהים לשני אנשים, כגון שנתן לכל אחד מהם שטר מתנה על שדהו, על בית הדין להכריע כפי הבנתו, כגון, מי מהם היה מקורב יותר מחבירו אל נותן השטר וכדומה, וכך לשער את כוונתו האמיתית של נותן השטר.

סוגייתנו מספרת על אדם שחטף גוש כסף מחבירו בטענה שהוא שייך לו. כידוע, "חזקה, כל מה שתחת יד אדם שלו הוא", ולפיכך, מבארת גמרתנו, כי לולא העד שעמד לרשות הנחטף להעיד על מעשה החטיפה, לא היה הנחטף רשאי לתבוע את החוטף בבית הדין להשיב לו את גוש הכסף, ורק עקב העד שהגיע לבית הדין רשאי הנחטף לחייב את המחזיק בחפץ להשבע אודות בעלותו על החפץ. לכאורה, נשאלת השאלה, כיצד רשאי הנחטף לדרוש מן החוטף להשבע, הרי הוא והעד שעומו יודעים שהחוטף הוא גזלן ועבריין שעלול להשבע לשקר [בשונה מכל דין תורה, שבו משביעים אדם שלא עשה מעשה גזילה שיש לתלות שיתחרט רגע לפני השבועה ולא ישבע לשקר - "דברי חיים" ח"ב חו"מ סימן ח], ועליהם להימנע מן הדרישה לחייבו בשבועה, כדי שלא להכשילו בעבירה חמורה זו. אין זאת, אומר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אלא משום שהנחטף אינו חייב לוותר על תביעתו הצודקת בגין רשעת החוטף. שכן, איסור התורה "ולפני עור" מצוונו, **שלא להגיש איסור** לפני הזולת. אולם, אדם רשאי להלך בתומו, באופן שאינו **מחייב** את השני לעבור על איסור, ואם הלה מרצונו עובר על איסור, אין הדבר נחשב כהכשלתו בכך. מעתה, מאחר שמחובתו של הרופא לטפל בחולים הפונים אליו, רשאי החולה לעמוד על זכותו להבדק אצל הרופא ביום השבת, ואין עליו לחשוש מפני האיסורים הצדדיים שעליהם יעבור הרופא. להלכה, כתב הגרש"ז, "והדבר צריך הכרע".

דף ל"א הנהו עיזי דאכלו חושלא

אדם שהשתמש ברכבו של חבירו בטענה שהוא שלו!

שאלה הלכתית מעניינת נידונה בפני רבני זמננו. ראובן החל להשתמש במכונית שהיתה ידועה כשייכת לשמעון, וכאשר שמעון דרש ממנו כי יחדל ממעשיו, טען ראובן **"קניתי את הרכב ממך!"**. מאחר שבאותה עת היתה שביטה במשרדי אגף הרישוי במשרד התחבורה, לא היתה אפשרות לברר את נכונות הדברים. שמעון תבע את ראובן לדין וטען כי על שמעון להוכיח את דבריו, אך שמעון ביקש לדחות את התביעה על הסף, ולפטרו מהוכחת בעלותו על הרכב בטענה המקובלת בכל תביעת מיטלטלין: "חזקה מה שתחת יד אדם שלו הוא" ("שולחן ערוך", חו"מ, סימן קל"ג, סעיף א). לכאורה, נידון זה תלויה בין שני הטעמים הכתובים בפירושו של הרשב"ם בבואו לבאר את גמרתנו, כלהלן.

כידוע, על אדם הטוען לבעלות על נכסי דלא נידי, הידועים כנכסים שבבעלות אחרים, להוכיח את טענתו בהמצאת שטר מכירה או ראיות אחרות, ואם אינו עושה כן עליו לסלק את ידיו מן הנכס. שונה הוא הדין במיטלטלין, בהם נקבע כי "חזקה מה שתחת יד אדם שלו הוא". כלומר: אין המחזיק בחפץ צריך להוכיח שרכשו, מאחר שהמצאות החפץ ברשותו ובחזקתו היא ההוכחה לבעלותו עליו. זאת, משום שאין לחשוד במחזיק בחפץ זה כי הוא בא לידי לאחר שנכנס לתוך בית חבירו וגנב אותו ממנו, אלא כנראה שהוא רכש את החפץ כדת וכדין. אולם, בסוגייתנו מבואר, שאדם שהחזיק ברשותו עיזים שהיו שייכות לחבירו והלה תבע ממנו, אינו יכול להסתתר מאחורי חזקת "מה שתחת יד אדם שלו הוא", אלא עליו להוכיח את רכישתו מחבירו. את ההבדל בין עיזים למיטלטלין אחרים מבאר הרשב"ם ("די"ה הגודרות") בשני טעמים: **א.** עיזים הולכות בעצמן, לעומת מיטלטלין שהם ניחים. **ב.** אדם אינו מאכסן את עיזיו בביתו, לעומת שאר מיטלטלין הנשמרים בבית.

ההסבר בשני טעמים אלה הוא, שחזקה "מה שתחת יד אדם שלו הוא" מתבססת על ההנחה, שאין לחשוד בגניבה את המחזיק בחפץ, כי גניבת חפץ מבית הזולת דורשת חוצפה ותעוזה, אשר אינם נחלתו של אדם מן השורה, ולפיכך יש יסוד סביר להניח שהוא אכן רכש את החפץ מחבירו, ולא חלילה גנבו. לעומת זאת, לגניבת עיזים ייתכנו שתי אפשרויות שונות שאינן מצריכות חדירה לרשות הזולת: **א.** שהעיזים נכנסו לרשותו מעצמן. **ב.** שהעיזים היו ברחוב ומשם הוא נטלן. אפשרויות אלו מערערות את ההנחה שהעיזים נרכשו על ידו.

ההבדל בין עז למכוננית: מעתה, טוען הגר"י גרוסמן זצ"ל, בספרו "נצח ישראל" (סימן מ"א) כאשר נדון בגורל המכוננית, נמצא, כי לפי טעמו הראשון של הרשב"ם, מכוננית אינה דומה לעז, שהרי היא חפץ דומם לעומת העז הקופצנית. אולם, לפי טעמו השני של הרשב"ם, דינה של המכוננית זהה לזה של העז, שהרי שתיהן מונחות מחוץ לבית בעליהן.

בבואנו לפסוק את דינה של המכוננית, עלינו להכריע, איפוא, אם הרשב"ם התכוון לכרוך שני חששות אלו זה בזה ולומר, כי רק במקרה כמו של עיזים, כאשר שני החששות אפשריים, הם מבטלים את חזקת "מה שתחת יד אדם שלו הוא", ועל המחזיק בחפץ להוכיח את צדקתו, או שמא, די באחד מחששות אלו כדי לערער חזקה זו. מדברי בעלי התוספות (גיטין, כ"ב, ד"ה ת"ש) הוכיח הגר"י גרוסמן, כי די בחשש אחד כדי לערער חזקה זו, ולפיכך על המחזיק במכוננית להוכיח את בעלותו עליה.

אלא שנגד סברה זו ערער הגר"י סילמן שליט"א בספרו "דרכי חושן" (חלק א, עמוד קצ"ז). לדבריו, הכניסה לתוך כלי רכב והנהיגה בו, כמוה ככניסה לרשות הזולת, ואין לחשוד באדם מן השורה שיעשה כן, וממילא אין על שמעון להוכיח את טענתו [עיי"ש מה שהעיר לגבי רישום באגף הרישוי במשרד התחבורה. בבית מדרשנו העירו כי יש לדון בנושא זה, מאחר שמפשטות דברי הפוסקים מוכח, כי סוגייתנו עוסקת בעלי חיים בלבד, שעל הגנב לכוננם בזריזות למקום מסויים והגניבה אינה מורגשת, ולא במיטלטלין אחר מכל סוג שהוא].

בקשר לכך מעניין להביא את המעשה הבא: לפני שנים רבות חי בבבל יהודי עשיר, אשר נהג לנדוד לארצות רחוקות לצרכי מסחרו ואילו נלווה בקביעות משרתו הנאמן והמסור. ויהי היום, בעת שהותו בארץ רחוקה הגביר חש לפתע ביע ובטרם פרחו נשמתו הספיק להפקיד שטר בידי משרתו ובו כתב: "כל נכסי למשרתי המוכשר, אלא אם יתבע בני ירושה, ינתן לבן כמה שירצה המשרת". **בנו** של העשיר הבין, כי אביו התכוון בוודאי ששכפו הרב יועבר אליו, אך לא היה בידי או בידי מי ממקורביו הרבים לפעול מאומה נגד השטר שהחזיק בידי המשרת. **כאשר** הגיע הדין אל בית דינו של רבינו סעדיה גאון, הציף רבי סעדיה בשטר ופנה אל המשרת: "כיצד הנך מבקש לנהוג בממונו של העשיר?". "לעצמי אני לוקח את כל הסכום ולבנו היקר של האדון אני נותן באצילותי אלף דינרים". "יפה", השיב רבי סעדיה, "טול לעצמך אלף דינרים ואת כל הירושה תן לבן אדונך". המשרת כמעט התעלף כאשר המשיך רבי סעדיה "הרי כך נאמר מפורשות בצוואה: 'יתן לבן - כמה שירצה המשרת' - את אותו סכום שהמשרת רוצה לעצמו, יטול הבן..." ("אוצר חיים" ח"ב עמ' ק"ל).

לעילוי נשמת
הר"ר **יהודה הופמן** ז"ל
ב"ר שלמה זלמן הלוי ז"ל נלב"ע א' בתשרי תש"ס
והר"ר **שרגא פלוטניצקי** ז"ל
ב"ר זרח ז"ל נלב"ע ט"ו בתשרי תש"ס **תנצב"ה**
הונצחו ע"י הר"ר **נחמן ומירה פלוטניצקי** שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **פרץ שמואל שורץ** ז"ל
ב"ר חיים משה ז"ל נלב"ע ד' בתשרי תשכ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו
הר"ר **דב יצחק פרידברג** ומשפ' שיחיו-אנטוורפן

לעילוי נשמת
הר"ר **שמחה גרין** ז"ל
ב"ר משה ז"ל נלב"ע י' בתשרי תשנ"ח
ומרת **שושנה רייזי פוקס** ע"ה
ב"ר מנחם הכהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשמ"ט
תנצב"ה
הונצחו ע"י ידידיו ר' משה וחיה גרין שיחיו-רעננה

לעילוי נשמת
מרת **כרימה צורף** ע"ה
בת מזלי ויחיא ז"ל
נלב"ע ב' בתשרי תש"ס
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ר' **אפרים צורף** שיחיו-שילה

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני-ברק
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: +972-3-5775333
פקס: 03-5775333
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700